

Innst. S. nr. 320

(2000-2001)

Innstilling fra finanskomiteen om forslag fra stortingsrepresentantene Øystein Djupedal og Kristin Halvorsen om en forvaltning av Petroleumsfondet som ivaretar grunnleggende hensyn til både miljøet og menneskerettigheter

Dokument nr. 8:79 (2000-2001)

Til Stortinget

SAMMENDRAG

Bakgrunn

I Revidert nasjonalbudsjett for 1997 foreslo regjeringen at deler av Petroleumsfondet skulle bli investert i aksjer utenlands. Målet var å øke fondets avkastning på lang sikt, samtidig som at den langsiktige risikoen kunne reduseres sammenlignet med å plassere alt i statsobligasjoner. Anslaget for Petroleumsfondets størrelse på dette tidspunkt var rundt 425 mrd. kroner ved utgangen av 2001. Mye tyder på at dette anslaget blir slått med god margin.

Helt fra begynnelsen har det vært klart at oljefondet skulle fungere utelukkende som finansiell investor, uten noen former for miljø- eller menneskerettighetskriterier. Grunnet sterk kritikk og politisk press ble imidlertid en liten del av fondet, 1 mrd. kroner, etablert som et miljøfond med virkning fra 31. januar 2001.

Sosialistisk Venstreparti har ved flere anledninger bedt om at hele Petroleumsfondet skal underlegges etiske retningslinjer.

Tre hovedargumenter har blitt fremmet mot dette:

- Færre investeringsmuligheter gir økt risiko.
- Praktiske problemer i stor grad knyttet til at dette har et for lite omfang, gjør forvaltningen dyr.
- Lite omfang kan gjøre oljefondet til en for stor markedsaktør på dette området, med uheldige markedsreaksjoner som resultat.

En sentral forutsetning for disse argumentene er den begrensede utbredning etiske investeringer har hatt historisk. Utviklingen på dette området går imidlertid raskt og forventes å fortsette.

Oljefondet hadde ved utgangen av 3. kvartal 2000 under 20 mrd. dollar plassert i aksjemarkedet. Det er derfor vanskelig å bruke størrelse som avgjørende

argument mot et minimum av etiske retningslinjer på plasseringene.

Økningen i forvaltningsutgiftene som følge av innføring av etiske retningslinjer må til en viss grad aksepteres.

Den største diskusjonen gjelder allikevel spørsmålet om risiko. En begrensning av investeringsuniverset reduserer muligheten for maksimal spredning av kapitalen, noe som isolert trekker i retning av økt risiko. På den annen side hevdes det dels at selskaper med etisk tvilsom virksomhet særlig på lang sikt vil ha betydelig risiko knyttet til resultat og verdi, og dels at selskaper med høy standard på det etiske området generelt forventes å ha høy standard på sin øvrige virksomhet. Dersom dette stemmer, betyr det at man både reduserer risiko og øker forventet avkastning gjennom etisk kontroll av investeringene. Det finnes bare begrenset erfaring på dette området, men det som finnes tyder ikke på at etiske investeringer i gjennomsnitt gir dårligere risikostjustert avkastning enn andre investeringer.

Totalt tyder mye på at det kan være en viss kostnad ved å legge etiske retningslinjer på oljefondets investeringer i aksjemarkedet, men at den sannsynligvis vil være liten. Det er også elementer som kan tyde på dette faktisk kan være lønnsomt. Uansett må dette veies opp mot ulempene det vil medføre for Norge og norske innbyggere - ubehag, dårligere omdømme eller andre forhold - at vårt felles oljefond plasserer midler i selskaper med etisk tvilsom virksomhet.

Effekten av "blinde" investeringer

Ulempen med investeringer uten noen form for etiske kriterier er innlysende - nemlig at det investeres i bedrifter som har en virksomhet som er i konflikt med norske etiske standarder. Det er problematisk dersom det investeres i bedrifter som anvender barnearbeid

eller forbyr organisering av ansatte, eller det investeres i bedrifter som aktivt arbeider for noe som er i strid med norsk politikk.

Oljefondet investerer i dag i over 2 000 selskaper verden over, og investeringsuniverset (antall bedrifter det kan investeres i) er over 10 000. Flere av bedriftene griper inn i hverandre og mange av dem har en rekke forskjellige virkeområder. Det er derfor ikke overraskende at uten noen form for etiske retningslinjer investerer fondet i en rekke bedrifter som er i direkte konflikt med både etablerte etiske prinsipper i Norge og norsk politikk.

I det følgende vil det bli pekt på investeringer i bedrifter som bryter med norsk politikk og etiske standarder, og som fremstår som særdeles graverende.

Case 1: Våpen og landminer

En rekke av bedriftene oljefondet har investert i driver med våpenproduksjon. I noen tilfeller er de vanskelige å avdekke, ettersom de ofte også driver med produksjon av fly og annet sivilt materiell. Videre er det svært vanlig at bedriftene også produserer deler av våpen, som igjen settes sammen av militære bedrifter.

Landminer er grusomme våpen. De produseres ofte på en slik måte at de lemlester og ikke dreper, og blir liggende igjen i området lenge etter at konflikten er over. Dette medfører at store områder blir ødelagt for overskuelig fremtid. Videre rammer det svært ofte de mest uskyldige i en konflikt - nemlig barn.

Flere års motstand og en internasjonal kampanje førte i 1997 til at det ble signert en internasjonal avtale om forbud mot å bruke, produsere, lagre eller frakte landminer. Norge var en pådriver i denne kampanjen. Avtalen trådte i kraft 1. mars 1999. I 2001 var avtalen ratifisert av 110 land, og underskrevet av 139. Norge signerte avtalen i desember 1997 og ratifiserte den i juli året etter.

Bedriften Founders Industries Pte Ltd produserer antipersonell-miner, og er eid av ST Kinetic. Denne bedriften eies igjen av Singapore Technologies Engineering Ltd, som Oljefondet har eiendeler i. Fra 1999 til 2000 har eierandelen blitt tredoblet.

Den amerikanske menneskerettighetsorganisasjonen Human Rights Watch har fulgt produksjonen av landminer inntil forbudet kom, og spurt bedrifter om de vil avstå fra å produsere landminer en gang i fremtiden. Av 47 bedrifter som ble spurt var det 17 bedrifter som ikke ønsket å avstå fra slik produksjon. Oljefondet har investert i 3 av disse (Lockheed Martin, General Electric og Raytheon Corp) og investeringene har økt kraftig fra 1999 til 2000. Lockheed Martin er for øvrig en stor våpenprodusent, og ett av deres produkter er en del av det amerikanske Star Wars-programmet.

Case 2: Utarmet uran

Ammunisjon med utarmet uran har stått kraftig i fokus de siste månedene. Det finnes indikasjoner på at bruken av ammunisjonen medfører store helseskader, som leukemi, for personer som enten lever eller

befinner seg i området der den har vært benyttet. Ferske rapporter tyder også på at ikke kun utarmet uran, men også gjenvunnet uran fra avfall fra atomindustrien har blitt benyttet. Dette har kommet fram fordi det også er funnet spor av U 236 og plutonium i området der ammunisjon med utarmet uran har blitt benyttet, stoffer som er avfallsprodukter etter at anriket uran har blitt brukt i atomreaktorer.

Ammunisjon med utarmet uran blir, i likhet med mye annet militært utstyr, i stor grad produsert i militære fasiliteter. Det finnes imidlertid også private produsenter. En av disse er bedriften General Dynamics. Denne bedriften produserer en rekke forskjellige former for våpen, som stridsvogner, marinefartøyer, artilleri og ammunisjon - deriblant ammunisjon med utarmet uran. Bedriften skriver også på sin hjemmeside at ammunisjonen også kan brukes av NATOs styrker, og bekrefter på forespørsel at det fortsatt produseres ammunisjon med utarmet uran.

Oljefondets investeringer i General Dynamics er mer enn doblet fra 1999 til 2000.

Case 3: Gruvevirksomhet, utvinning av uran

Uranen til både militært og sivilt bruk utvinnes fra gruver. Gruvedriften er ofte i stor konflikt med lokalbefolkningen, blant annet på grunn av forurensingen som kommer i kjølvannet av driften. Noen steder er gruve driften i konflikt med lokale interesser. Et av de verste eksemplene på slik utvinning av uran er fra Australia.

Gruvebedriften Rio Tinto har planlagt en urangruve i Jabiluka, midt i nasjonalparken Kakadu National Park.

Kakadu nasjonalpark har dessuten de største områdene med opprinnelig kunst fra urbefolkningen i Australia, aboriginerne. Et av de viktigste arkeologiske stedene for den australske urbefolkningen ligger nettopp i denne nasjonalparken.

Oljefondet har investert i Rio Tinto. Investeringene har økt med 40 pst. i løpet av det siste året.

Uranen fra gruen i Kakadu går blant annet til British Energy, en el-produsent i Storbritannia som driver 8 kjernekraftverk. Investeringene i British Energy har økt det siste året.

Case 4: Burma

Militærregimet i landet har lenge vært gjort ansvarlige for alle rapporterte menneskerettighetsovergrep, noe Norge ved en rekke anledninger har protestert på. Ifølge Utenriksdepartementet legger Norge stor vekt på og arbeider aktivt for en demokratisk utvikling og respekt for menneskerettighetene i Burma.

Norge har ikke innført økonomiske sanksjoner mot Burma, men ifølge bistandsministeren bør dette "avgjort drøftes" (Stortinget 29. november 2000). Den forrige regjeringen gikk ut med en oppfordring til norske bedrifter om ikke å handle med Burma, en oppfordring den sittende regjeringen støtter. Bistandsministeren sa i Stortinget den 29. november 2000 at "dette var

et viktig supplement til det press fagbevegelsen allerede utviste i samme retning ... Regjeringen forventer at norsk næringsliv aktivt følger opp oppfordringen om ikke å handle med Burma."

Til tross for dette har Norge gjennom oljefondet investert i flere bedrifter som er involvert i Burma. En av dem er det kanadiske selskapet Nortel Networks, som gjennom sitt eierskap i det israelske selskapet Telrad installerer telefonsystemer i Burma. Denne investeringen har økt med nesten 20 pst. fra 1999 til 2000.

Det andre selskapet med forbindelser til Burma er Bank of Tokyo Mitsubishi, som har kontor i Yangon.

Case 5: Genmodifiserte produkter

Problemene i forbindelse med genmanipulerte produkter generelt og mat produsert ved hjelp av slike produkter spesielt, har vært i sterk fokus i Norge.

Det er gjort svært få undersøkelser av de helsemessige effekter av genmat på den menneskelige helse, og de som er gjort er urovekkende.

Den manglende undersøkelsen av de mulige skadelige helsemessige følgene av å spise mat basert på genmodifiserte produkter står i slående konflikt med det utførlige arbeidet som utføres før et nytt legemiddel lanseres til bruk. Ingen legemidler er i dag i salg før det har gjennomgått grundige undersøkelser på hvilke mulige bivirkninger stoffet kan utsette brukeren for. Dette kan ta mange, ofte mer enn 10 år. Årsaken er innlysende: Erfaring har vist at nye medikamenter som tilsynelatende virker lovende, kan ha store, overraskende og meget skadelige følger for mennesker.

Det er grunn til å tro at det samme kan gjelde for genmodifisert mat.

Til tross for de betenkeligheter både forskere, miljøvernere og andre involverte har til mat basert på genmodifiserte produkter, jobber flere bedrifter iherdig med å utvikle akkurat slik mat. Et eksempel er det sveitsiske firmaet Novartis.

Oljefondet har aksjer i Novartis, og andelen har økt med 130 pst. det siste året.

Case 6: Tobakk

Da sigaretten ble introdusert var det få som kjente til skadevirkningene. Sigaretten ble sett på som moderne og slett ikke farlig. I dag vet vi annerledes. Forbindelsen mellom røyking og lungekreft er utvilsom.

Det blir stadige vanskeligere for tobakksselskapene å markedsføre seg i den industrialiserte del av verden, ikke minst etter at det ble avslørt at selskapene tilsatte nikotin for å øke avhengigheten av sigaretter, til tross for at de visste at det ville føre til flere syke og døde. Nå er det den fattige del av verden som står for tur, som man også ser i selskapenes argumentasjon på internasjonale konferanser om tobakk.

Hvert tiende dødsfall blant voksne i dag skyldes tobakksbruk. Prognoser fra Verdens helseorganisasjon (WHO) viser at tobakk vil forårsake 450 millioner dødsfall frem til år 2050. Røyking er dette århundres viktigste enkeltårsak til sykdom og tidlig død nasjonalt

og globalt. Vår klode har aldri sett en epidemi av tilsvarende dimensjoner.

Oljefondet har investert i verdens tre største produsenter av tobakk, Philip Morris, British American Tobacco og Japan Tobacco. Andelen i Philip Morris er tredoblet det siste året.

Case 7: Spedbarn betaler prisen

Det finnes noen selskaper som faller utenfor alle disse kategoriene, men som allikevel må karakteriseres som verstinger. Det sveitsiske selskapet Nestlé er et slikt selskap.

Selskapet ble utsatt for en av verdens lengste og mest omfattende forbrukerboikott som følge av sine fremstøt for å selge morsmelkerstatning i utviklingsland. Forbrukerpresset ga resultater. I 1991 ble det enighet om et forbud mot å dele ut gratis morsmelkerstatning på barneklionikker.

Så i 1997 kom en fersk FN-rapport som viste at Nestlé og andre produsenter av morsmelkerstatning brøt markedsføringsloven.

Oljefondet har investert i Nestlé, og eierandelen i Nestlé er nesten tredoblet det siste året.

En alternativ strategi

Sosialistisk Venstreparti har tidligere lagt frem et forslag om hvordan oljefondet kunne legge noen etiske kriterier til grunn. I all korthet dreier dette seg om følgende:

Bedrifter som er aktuelle investeringsobjekter avkreves en egenerklæring om at bedriften følger helt grunnleggende etiske og miljøkrav etter anerkjente internasjonale standarder (SA 8 000 og ISO 14 000), på vegne av seg selv og sine underleverandører. Egenerklæringen kan komme enten som et krav for signering eller som et krav bedriften plikter å informere om i skriftlig form dersom den ikke kan følge opp.

Poenget er at ansvaret for erklæringen ligger hos bedriften og ikke hos investoren (fondsforvalteren). Bedriftene følges deretter opp med stikkprøver - oppdages det at praksis bryter med egenerklæringen trekkes investeringene øyeblikkelig ut.

I og med at virkeligheten varierer kraftig fra land til land, og fordi det vil ha en oppdragende effekt, foreslår Sosialistisk Venstreparti at kriteriene ikke følges slavisk. Dersom en bedrift gjør det klart at det er deler av kriteriene den ikke er i stand til å oppfylle umiddelbart, kan bedriften likevel investeres i, med henstand i en periode på for eksempel to år. Dersom de manglende kriteriene da ikke er oppfylt trekkes investeringene ut.

Regjeringen har tidligere argumentert med at slike kriterier vil medføre et gigantisk arbeid for forvalterne, og at det ikke er mulig av praktiske hensyn. Men arbeidet vil langt fra bli uoverkommelig så lenge den største byrden legges hos bedriftene. På denne måten vil også kriteriene ha en oppdragende verdi.

Uansett er det ingen umulighet å underlegge investeringene klare etiske kriterier. Som tidligere nevnt er slike investeringer foretatt gjennom profesjonelle for-

valtere av en størrelsesorden på rundt 2 000 mrd. dollar i 1999.

Norge kan ikke frasi seg ansvaret for hvordan våre penger arbeider. Det er derfor påkrevet å finne en form for fondsforvaltning som tar hensyn til hva slags virksomhet investeringsobjektene driver, og hvilke hensyn som tas til miljø og menneskerettigheter.

På denne bakgrunn fremmes følgende forslag:

"I

Stortinget ber Regjeringen innføre strakstiltak som innebærer at midler fra Oljefondet trekkes ut av bedrifter som er i konflikt med internasjonale avtaler og offisiell nasjonal politikk.

II

Stortinget ber Regjeringen komme tilbake til Stortinget med retningslinjer for plassering av Oljefondet i utlandet som sikrer at hensyn til menneskerettigheter og miljø blir lagt til grunn for investeringsvalg, i statsbudsjettet for 2002. "

KOMITEENS MERKNADER

Komiteen, medlemmene fra Arbeiderpartiet, lederen Dag Terje Andersen, Erik Dalheim, Grethe G. Fossum, Britt Hildeng, Ottar Kaldhol, Torstein Rudihagen og Signe Øye, fra Kristelig Folkeparti, Valgerd Svarstad Haugland, Lars Gunnar Lie og Ingebrigt S. Sørffonn, fra Høyre, Børge Brende, Per-Kristian Foss og Kjellaug Nakkim, fra Fremskrittspartiet, Siv Jensen, Per Erik Monsen og Kenneth Svendsen, fra Senterpartiet, Odd Roger Enoksen, fra Sosialistisk Venstreparti, Øystein Djupedal, fra Venstre, Terje Johansen, og representanten Steinar Bastesen, viser til svar fra finansminister Karl Eirik Schjøtt-Pedersen 4. mai 2000, som følger som trykt vedlegg til denne innstillingen.

Komiteen er opptatt av at etiske hensyn også tillegges vekt i forvaltningen av Petroleumsfondet, og det må legges til grunn at forvaltningen av fondet skal være i tråd med målene for norsk utenrikspolitikk.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, legger samtidig vekt på at Statens petroleumsfond er et finanspolitisk styringsredskap, hvor man ønsker å spare budsjettoverskudd slik at fremtidige utgifter kan dekkes. Det har vært bred enighet i Stortinget om at Petroleumsfondet skal forvaltes på en forsvarlig måte, samtidig som det har vært ønske om en høy avkastning med moderat risiko, for på denne måten å bidra til å sikre grunnlaget for fremtidig velferd, blant annet pensjoner.

Komiteen viser til at Stortinget etter behandlingen av Revidert nasjonalbudsjett i 1999 besluttet å opprette et miljøfond innenfor Petroleumsfondet hvor investeringen skjer etter særskilte miljøkriterier.

Stortinget har hele tiden blitt presentert for viktige spørsmål når det gjelder forvaltningen av Petroleumsfondet. Komiteens flertall, alle unntatt medlemmet fra Sosialistisk Venstreparti, viser til at hensyn i forvaltningen av Petroleumsfondet har blitt vurdert ved flere anledninger. Regjeringen Jagland og regjeringen Bondevik drøftet disse problemstillingene i Nasjonalbudsjettet for 1998 og i Revidert nasjonalbudsjett for 1999.

Flertallet er oppmerksom på at det er vanskelig å finne en avgrensning for hvilke aktiviteter som skal omfattes av etiske retningslinjer. I den offentlige debatt har det vært trukket frem produksjon av våpen, tobakk og alkohol, brudd på menneskerettigheter, arbeidstakers rettigheter, barnarbeid, likestilling og genmodifisering.

Komiteens flertall, alle unntatt medlemmene fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre, er av den oppfatning at det vil være svært vanskelig å finne frem til kriterier som er objektive, og som derved vil behandle alle selskaper likt. Virksomheter i ulike deler av næringslivet er sterkt innvevd i hverandre, og det vil være en stor utfordring å avgrense seg i forhold til leverandører, kunder, deleide selskaper osv.

Investeringer i enkelte selskaper kan gi oss både etiske og politiske dilemmaer, men fordi det er svært vanskelig å på forhånd å utelukke enkelte selskaper på bakgrunn av etiske retningslinjer, er flertallet derfor av den oppfatning at en ikke bør etablere regler som på forhånd begrenser Petroleumsfondets investeringsmuligheter på grunnlag av en gitt virksomhet. Flertallet er enig med Regjeringen i at det er nødvendig å finne ordninger hvor disse dilemmaene elimineres, og støtter Regjeringens forslag om å etablere en uttreksmekanisme slik at man i helt spesielle situasjoner kan sørge for at Petroleumsfondet selger seg ut av et selskap.

Dokument 8-forslagets forslag om at selskaper som er aktuelle investeringsobjekter for Petroleumsfondet skal avkreves en egenerklæring om at bedriftene følger etiske krav og miljøkrav etter anerkjente internasjonale standarder (SA 8000 og ISO 14001) på vegne av seg selv og sine underleverandører, er etter flertallets vurdering praktisk vanskelig å gjennomføre. Flertallet viser til at en svært liten andel av de omlag 20 000 selskapene Petroleumsfondet i dag kan investere i, vil være kvalifisert til en slik anerkjent internasjonal standard, noe som ville umuliggjøre forutsetningen om at fondets plassering skulle spres over et stort antall selskaper.

Flertallet vil på denne bakgrunnen fremme innstilling om at forslaget fra representantene Halvorsen og Djupedal ikke bifalles.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet og Venstre mener at uroen omkring investeringer i Petroleumsfondets regi viser at det er behov for en ny gjennomgang av fondets plasseringer av aksjer internasjonalt og kriteriene for disse. Dette gjelder bl.a. investeringer i bedrifter som produserer landminer og som er involvert i produksjon av utarmet uran. Disse medlemmer mener det er behov for en mer etisk forvaltning av investeringene og viser til at sentrumspartiene hele tiden har ønsket å etablere etiske retningslinjer for Oljefondet som tar mer hensyn til menneskerettigheter og miljø. Dette krever imidlertid både standardiserte kriterier for hva slags miljøhensyn og menneskerettigheter man snakker om, og hva som kan betegnes som brudd med slike. Det krever dessuten system som kan håndtere den type informasjon for investeringer i såpass store beløp.

Disse medlemmer viser til at sentrumsregjeringen foreslo i Revidert nasjonalbudsjett i 1999 tre tiltak for å bidra til en mer etisk forvaltning av Petroleumsfondet, etablering av et miljøfond (1), bruk av stemmeretten i selskaper en gikk inn i for å ivareta menneskerettigheter (2) og miljø og forbud mot investeringer i tobakk (3). Bare miljøfondet fikk flertall i Stortinget. Fordi utviklingen av system for mer etiske internasjonale investeringer ikke var kommet langt nok på dette tidspunktet, var det ikke praktisk mulig å lage retningslinjer for menneskerettigheter og miljø som kunne gjennomføres konsistent innenfor et såpass stort fond som Petroleumsfondet. Etter den tid har imidlertid utviklingen internasjonalt kommet lenger.

Disse medlemmer mener at de forslagene som var fremmet i 1999 må vurderes på nytt, dette gjelder bl.a.:

- Det gjøres aktiv bruk av stemmerettene knyttet til fondets aksjer for å fremme hensynet til menneskerettigheter og miljø.
- Hele fondet forbys å investere i selskaper som har produksjon av tobakksprodukter som sin hovedaktivitet.
- Å utarbeide en rapporteringsordning og en mekanisme for Petroleumsfondet som innebærer at investeringer trekkes tilbake når det viser seg at investeringene er i strid med grunnleggende menneskerettigheter, miljøhensyn og konvensjoner som Norge har undertegnet. Det må lages en liste over slike kriterier som lar seg praktisere. Eksempler på dette er investeringer i bedrifter som bryter det internasjonale forbudet mot å produsere landminer, eller bedrifter som benytter barnearbeid i strid med ILOs internasjonalt ratifiserte konvensjon mot barnearbeid.
- Å ta initiativ internasjonalt for å bidra i videreutviklingen av virkemidler for å etablere etiske retningslinjer for menneskerettigheter og miljø. Her bør et samarbeid med land og andre investorer som er opptatt av dette være viktig.

Komiteens medlemmer fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre fremmer følgende forslag:

"Stortinget ber Regjeringen utarbeide en rapporteringsordning og en uttrekningsmekanisme for Petroleumsfondet som innebærer at investeringer kan trekkes ut eller selskaper utelukkes når det viser seg at investeringene er i strid med grunnleggende menneskerettigheter, fundamentale miljøhensyn og konvensjoner som Norge har undertegnet. Det må lages en liste over slike kriterier som lar seg praktisere."

"Stortinget ber Regjeringen ta initiativ internasjonalt for videreutvikling av verktøy for etablering av etiske retningslinjer for menneskerettigheter og miljø, bl.a. gjennom samarbeid med organisasjoner og forum for investorer som ønsker å ta slike hensyn i forvaltningen. På basis av erfaringene internasjonalt og fra vårt eget miljøfond ber Stortinget om en fornyet vurdering med sikte på etablering av slike etiske retningslinjer i løpet av 2002."

Disse medlemmer mener at Regjeringen innen 2002 må foreta en fornyet vurdering av etablering av et nytt regelverk der etiske retningslinjer for menneskerettigheter og miljø, basert på utviklingen internasjonalt og egne erfaringer med miljøfondet blir lagt til grunn.

Komiteens medlem fra Sosialistisk Venstreparti understreker at Petroleumsfondet jevnlig har vært i det offentlige søkelys grunnet investeringer som har vært kritikkverdige. Årsaken til dette ligger i stor grad i fondets størrelse og utbredelse. Fondet er i sin natur internasjonalt ettersom det utelukkende investeres i bedrifter utenfor Norges grenser, og dette kan lett være bedrifter som driver en virksomhet i konflikt med norsk miljøpolitikk, norsk menneskerettighetspolitikk eller norsk utenrikspolitikk.

I dagens økonomisk globaliserte verden er dette en virkelighet som møter alle internasjonale investorer. Derfor rettes det stadig kraftigere søkelys på hvilke og hva slags bedrifter investorer plasserer penger i. Dette er bakgrunnen til at det i dag finnes mange eksempler på etiske retningslinjer for økonomiske investeringer i aksjer eller fond.

Dette medlem minner om at Petroleumsfondet vokser kraftig, både i størrelse og utbredelse. Ferske analyser tyder på at fondet vil være på over 620 mrd. kroner ved årets utgang. Det åpnes stadig for investe-

ringer i nye regioner og land, som i flere tilfelle har helt andre politisk holdninger og prioriteringer enn Norge. Samtidig har Norge en meget markant profil i det internasjonale samfunnet. Som deltaker i FNs sikkerhetsråd og fredsmegler i flere deler av verden er det helt sentralt at Norge har troverdighet og integritet. I dette perspektivet er det meget viktig at norsk økonomisk aktivitet ikke er i strid med Norges utenrikspolitikk.

Dette medlem minner om at Petroleumsfondet skal primært finansiere fremtidige pensjoner, og er av den oppfatning at mange mennesker mener det bør være overensstemmelse mellom norsk politikk og hva Norge bedriver i andre land, også av investeringer.

Regjeringen hevder i sitt svar til Dokument nr. 8:79 (2000-2001) at det er vanskelig å finne empirisk belegg for å hevde at investeringer etter etiske retningslinjer gir verken høyere eller lavere avkastninger. Dette er i beste fall en forenkling. I et brev til Finansdepartementet skriver Norges Bank at

"De arbeidene vi kjenner til konkluderer med at det å velge ut et begrenset antall bedrifter etter spesielle miljøkriterier ikke har noen systematisk innvirkning på avkastningen til en aksjeportefølje ... Begrensninger på fondets investeringsmuligheter vil imidlertid gi et dårligere bytteforhold mellom avkastning og risiko. Med dårligere bytteforhold menes at for en gitt avkastning vil risikoen øke. Hvor mye dårligere bytteforholdet blir avhenger naturlig nok av hvor store begrensninger en innfører på investeringsmulighetene."

Dette er sentralt. Det er ikke gitt at etiske retningslinjer behøver å begrense antall bedrifter eller sektorer. Det finnes eksempler på etiske retningslinjer som investerer i alle sektorer, men kun i de 10 eller 100 beste bedriftene i hver sektor, etter kriterier for f.eks. energieffektivitet, bruk av giftstoffer, antall miljøbøter eller at bedriften benytter seg av barnearbeid. Det blir med andre ord et spørsmål om et annet, men ikke mindre, investeringsunivers.

Det er heller ikke gitt at en viss reduksjon av antall bedrifter vil øke risikoen og redusere avkastningen. Dette synet springer ut fra ideen om at flere bedrifter reduserer risikoen. Det er riktig til et visst punkt, men er ikke en effekt som er representert ved en rett kurve. På et visst punkt vil den reduserte risikoen bli spist opp av transaksjonskostnadene. Etiske kriterier som vil redusere Petroleumsfondets investeringsunivers noe ned fra dagens antall på 20 000 vil etter all sannsynlighet ikke påvirke risikoen og dermed avkastningen.

Investeringer i bedrifter uten noen tanke på hvilken virksomhet bedriften driver har også meget stor risiko. I dag spres nyheter meget raskt, og det er i praksis ikke lenger mulig for noen kommersielle aktører å fullstendig skjule problematiske sider i sitt virke. Effektene i markedet er ofte dramatiske.

Som eksempel kan nevnes Monsanto, en av bedriftene som har ligget lengst fremme i å utvikle genmodi-

fiserte produkter. Europas største bank, Deutsche Bank, advarte i 1999 sine kunder om å investere i bedrifter som var store innen genmodifiserte produkter. Bankens argumentasjon var basert på at markedet ikke ønsket slike produkter, og at aksjene i slike bedrifter ikke bare hadde gått ned, men ville fortsette å gjøre det. I slike situasjoner vil det kunne bli et rush for å kvitte seg med aksjeposten, og dette vil igjen bidra til å redusere verdien.

Dette medlem er klar over at det i dag ikke finnes noen systemer med etiske retningslinjer som fanger opp all etisk uforsvarlig bedriftsvirksomhet, og at det er lite sannsynlig at det vil komme til å gjøre det i umiddelbar fremtid. Samtidig er det viktig å påpeke at fond med etiske retningslinjer er i rivende utvikling, og meget raskt voksende. I dag er som kjent 13 pst. av alle amerikanske pensjonsfond underlagt en eller annen form for etiske kriterier.

I St.meld. nr. 2 (2000-2001) gjennomgår Regjeringen forskjellige sider ved etiske retningslinjer for statlige investeringer. Et av argumentene som det legges vekt på er at selv om en velger et eller flere kriterier, vil det likevel kunne trekkes frem kritikkverdige forhold om enkeltbedrifter.

Etableringen av etiske investeringer er et klassisk tilfelle der det beste kan bli det godes fiende. Dersom alle finansielle aktører ventet på det perfekte systemet for fond forvaltet ved hjelp av etiske kriterier, ville ingen slike system utvikle seg. Det er helt avgjørende at systemer prøves ut i markedet, erfaringer gjøres og systemene forbedres. Denne utviklingen beskrives godt ved den evolusjonen det har vært fra fond med negativ screening (dvs. fond der enkelte typer bedrifter eller bedriftsvirksomhet utelukkes) til fond med positiv screening (investeringer i de beste bedriftene innen sektorer, basert på forskjellige etiske kriterier). Som eksempel på det siste er Dow Jones Sustainability Group Index, som inkluderer eller ekskluderer bedrifter i henhold til etiske retningslinjer. Dette medlem vil peke på at Norge burde ta sin del av den viktige jobben det er å utvikle systemer med forvaltning av fond med etiske kriterier – selv om det i teorien vil kunne redusere avkastningen på Petroleumsfondet noe.

Dette medlem vil peke på det arbeidet som har vært utført og som har dannet grunnlaget for Dokument nr. 8:79 (2000-2001). I dette dokumentet har det blitt avdekket at fondet har investert i en bedrift som produserer landminer, i konflikt med Norges forpliktelser i henhold til det internasjonale forbudet mot landminer. Bedriften, Singapore Technologies Engineering, er identifisert av representanter for Regjeringen i Singapore som landmineprodusent. Denne opplysning har sjokkert det norske samfunn og kvinnen bak det internasjonale forbudet, som Norge også ga fredsprisen, Jody Williams.

Dette medlem vil peke på at Justisdepartementets lovavdeling har vurdert spørsmålet om Norge bryter minekonvensjonen ved å eie aksjeposter i bedrifter som produserer landminer, og at det konkluderes med at det "... ikke kan utelukkes at staten kan bryte folkerettslige forpliktelser..."

Dette medlem stiller seg uforstående til at Regjeringen etter dette ikke umiddelbart trekker investeringene i bedriften Singapore Technologies Engineering, og fremmer derfor forslag om dette.

Det har også blitt avdekket at Petroleumsfondet har investert i en produsent av ammunisjon med utarmet uran. Selv om det er usikkert om bruk av slik ammunisjon har langsiktige helseskader grunnet stråling, er det flere foruroligende tegn. Det er også funnet spor av stoffer som indikerer at denne ammunisjonen produseres ved hjelp av avfallsstoffer fra atomkraftverk.

Det er også avdekket at fondet har investert i en rekke bedrifter som er involvert i Burma. Helt fersk informasjon knytter oljefondet til over 10 bedrifter som opererer i Burma. Flere av varene fra disse bedriftene befinner seg på det norske markedet. Dette medlem minner om at Regjeringen ved flere anledninger har oppfordret norske bedrifter om ikke å investere i Burma. Dette er også i tråd med det Aung San Suu Kyi har uttalt ved flere anledninger.

Det er kritikkverdig at Petroleumsfondet er investert i denne typen bedrifter, men det virkelig problematiske ligger i at ingen i den norske regjeringen var klar over sammenhengene. Det er et etablert faktum at investeringer i en bedrift er avgjørende for bedriftens overlevelse, dermed kan en investering ikke ses som noe annet enn en støtte til bedriftens virke.

Dette medlem viser til at Regjeringen i sitt svar at problemstillingen som er reist i forbindelse med etiske retningslinjer for Petroleumsfondet er like relevant for annen statlig virksomhet. Det pekes på at staten har betydelige eierinteresser i selskaper som driver mange typer virksomhet, også virksomheter som vil kunne være i strid med slike retningslinjer.

Dette medlem finner dette meget interessant og relevant for problemstillingen om etiske investeringer. Dette medlem mener Norge som nasjon må sørge for at kapitalinvesteringer i statlig virksomhet så vel som i utenlandske selskaper i størst mulig grad unngår etiske konflikter. Dette medlem ber derfor Regjeringen ta initiativ til at det blir gjort en gjennomgang av selskaper staten har betydelige eierinteresser i, med det mål å sørge for at disse bedriftene som et absolutt minimum er sertifisert etter de to standardene SA 8000 og ISO 14001, og fremmer forslag om dette.

Dette medlem er positiv til at Regjeringen foreslår en mekanisme som skal gjøre det mulig å trekke seg ut av en bedrift dersom det viser seg at den er involvert i etisk problematisk virksomhet. Denne gir Finansdepartementet mulighet til å bestemme at selskaper tas ut av investeringsuniverset dersom eiendel i slike selskaper er i strid med Norges folkerettslige for-

pliktelser. Regjeringen varsler at den tar sikte på å komme tilbake med en bredere redegjørelse om dette i Nasjonalbudsjettet 2002. Dette medlem mener at investeringen i landmineprodusenten i Singapore er mer enn tilstrekkelig dokumentert, og kan ikke se noen som helst grunn til at Regjeringen ikke kan instruere Norges Bank til å trekke investeringen ut med øyeblikkelig virkning.

Dette medlem vil også peke på at en uttrekningsmekanisme har en helt annen dynamikk enn etiske retningslinjer. Mens etiske retningslinjer vil virke motive-rende for bedrifter og som sådan ha en oppdragende effekt, vil en uttrekningsmekanisme føre til at en bedrift vil søke å skjule tvilsom aktivitet. Dette har man også sett i forbindelse med landmineprodusenten i Singapore, som benekter produksjon av landminer på tross av at landets regjering hevder det motsatte.

Dette medlem fremmer følgende forslag:

1. Stortinget ber Regjeringen umiddelbart trekke ut Petroleumsfondets investeringer i Singapore-bedriften *Singapore Technologies Engineering*.
2. Stortinget ber Regjeringen komme tilbake til Stortinget med retningslinjer for plassering av Oljefondet i utlandet som sikrer at hensyn til menneskerettigheter og miljø blir lagt til grunn for investeringsvalg.
3. Stortinget ber Regjeringen komme tilbake til Stortinget med en vurdering av hvordan bedrifter som staten har betydelige eierandeler i, kan sertifiseres etter standardene SA 8000 og ISO 14001."

FORSLAG FRA MINDRETALL

Forslag fra Kristelig Folkeparti, Senterpartiet, Sosialistisk Venstreparti og Venstre:

Forslag 1

Stortinget ber Regjeringen utarbeide en rapporteringsordning og en uttrekningsmekanisme for Petroleumsfondet som innebærer at investeringer kan trekkes ut eller selskaper utelukkes når det viser seg at investeringene er i strid med grunnleggende menneskerettigheter, fundamentale miljøhensyn og konvensjoner som Norge har undertegnet. Det må lages en liste over slike kriterier som lar seg praktisere.

Forslag 2

Stortinget ber Regjeringen ta initiativ internasjonalt for videreutvikling av verktøy for etablering av etiske retningslinjer for menneskerettigheter og miljø, bl.a. gjennom samarbeid med organisasjoner og forum for investorer som ønsker å ta slike hensyn i forvaltningen. På basis av erfaringene internasjonalt og fra vårt eget miljøfond ber Stortinget om en fornyet vurdering med sikte på etablering av slike etiske retningslinjer i løpet av 2002.

Forslag fra Sosialistisk Venstreparti:*Forslag 3*

1. Stortinget ber Regjeringen umiddelbart trekke ut Petroleumsfondets investeringer i Singapore-bedriften *Singapore Technologies Engineering*.
2. Stortinget ber Regjeringen komme tilbake til Stortinget med retningslinjer for plassering av Oljefondet i utlandet som sikrer at hensyn til menneskerettigheter og miljø blir lagt til grunn for investeringsvalg.
3. Stortinget ber Regjeringen komme tilbake til Stortinget med en vurdering av hvordan bedrifter som staten har betydelige eierandeler i, kan sertifiseres etter standardene SA 8000 og ISO 14001.

KOMITEENS TILRÅDING

Komiteen viser til dokumentet og til det som står foran, og rå Stortinget til å gjøre slikt

vedtak:

Dokument nr. 8:79 (2000-2001) - forslag fra stortingsrepresentantene Øystein Djupedal og Kristin Halvorsen om en forvaltning av Petroleumsfondet som ivaretar grunnleggende hensyn til både miljøet og menneskerettigheter - bifalles ikke.

Oslo, i finanskomiteen, den 7. juni 2001

Dag Terje Andersen
leder

Grethe G. Fossum
ordfører

Siv Jensen
sekretær

Vedlegg**Brev fra Finansdepartementet v/statsråden til finanskomiteen, datert 4. mai 2001****Finanskomitéens behandling av Dokument nr. 8:79 (2000-2001) om en forvaltning av Petroleumsfondet som ivaretar grunnleggende hensyn til både miljøet og menneskerettigheter****1**

Det vises til brev fra Finanskomiteen av 4. april 2001 om ovennevnte dokument.

Statens petroleumsfond er et finanspolitisk styringsredskap for å synliggjøre bruken av petroleumsinntektene og å sette til side de store budsjettoverskuddene for å dekke framtidige utgifter. Det har vært bred enighet i Stortinget om fondets investeringsstrategi. Petroleumsfondet skal forvaltes på en forsvarlig måte, hvor siktemålet er høy avkastning med moderat risiko, for på den måten å bidra til å sikre grunnlaget for framtidig velferd, herunder pensjoner. Dette kan best oppnås ved at fondet opptrer som en finansiell investor. Deler av fondets kapital plasseres i aksjer. Eierandelen i enkelt-selskaper er liten, og fondet plasseres slik at det gir en avkastning på linje med bredt sammensatte aksje- og obligasjonsindekser i land med velutviklet selskaps-, børs- og verdipapirlovgivning. Miljøfondet er en del av Petroleumsfondet, og er investert etter særskilte miljøkriterier. En har valgt ikke å etablere generelle etiske retningslinjer som utelukker enkeltselskaper fra Petroleumsfondets øvrige investeringer.

2

Representantene Djupedal og Halvorsen fremmer i Dokument nr 8:79 (2000-2001) forslag om at Petroleumsfondet straks skal trekke seg ut av bedrifter som er i konflikt med internasjonale avtaler og offisiell nasjonal politikk.

Petroleumsfondets investeringsstrategi er nedfelt i forskrift for forvaltning av Statens petroleumsfond, som er fastsatt av Finansdepartementet med hjemmel i loven om Statens petroleumsfond. Viktige spørsmål om forvaltningen blir alltid presentert for Stortinget før de vedtas, slik at retningslinjene for forvaltningen av Petroleumsfondet er forankret i Stortinget. På samme måte som statens øvrige økonomiske samkvem med andre land, bygger Petroleumsfondets investeringer på at selskaper forholder seg til hjemlandets lover og regler. Fondet plasseres imidlertid for en stor del i land og selskaper Norge har omfattende samhandel med, og er underlagt de generelle retningslinjene utenrikspolitikken legger for økonomisk samkvem med omverdenen. Fondet er investert i aksjer i 28 land og obligasjoner i 22 land. Av disse ligger 16 i Europa. Det er lagt vekt på at landene skal ha velutviklet selskaps-, børs- og verdipapirlovgivning.

3

Representantene Djupedal og Halvorsen fremmer videre forslag om at Regjeringen skal komme tilbake til Stortinget med retningslinjer for plassering av Petroleumsfondet i utlandet som sikrer at hensyn til menneskerettigheter og miljø blir lagt til grunn for investeringsvalget.

3.1

Både regjeringen Jagland og regjeringen Bondevik vurderte om særskilte etiske retningslinjer skal gjøres gjeldende for Petroleumsfondets investeringer. Regjeringen Jagland kom til at slike retningslinjer ikke var hensiktsmessige. I Nasjonalbudsjettet 1998 står det blant annet:

- "Fondet er et redskap for å ta hånd om statens finansielle sparing og bør forvaltes ut fra finansielle hensyn (risiko og avkastning). Andre hensyn ivareta best gjennom andre virkemidler innen utenrikspolitikken, bistandspolitikken og miljøvernpolitikken.
- Det er lagt til grunn at fondet kun skal plasseres på børser i land med velutviklet selskaps-, børs- og verdipapirlovgivning. Fondet skal for en stor del plasseres i land og selskaper Norge har omfattende samhandel med. Fondet er underlagt de generelle retningslinjene utenrikspolitikken legger for økonomisk samkvem med omverdenen. Det kan reises spørsmål om det er naturlig å ha andre standarder for petroleumsfondets virksomhet enn for andre deler av offentlig virksomhet. Det vises til at det offentlige gjennom eierskap i et stort antall selskaper allerede er involvert i ulike typer næringsvirksomhet i mange land. Det er ikke her satt andre restriksjoner enn det som følger av eventuelle lovmessige begrensninger, f.eks. økonomisk boikott av enkelte land som ledd i norsk utenrikspolitikk.
- Et grunnleggende trekk ved petroleumsfondet er at investeringene skal spres både mellom land og mellom selskaper for å oppnå en portefølje som spiller hele aksjemarkedet. Det er altså i utgangspunktet ikke lagt opp til å analysere og vurdere de enkelte land og selskaper (utover at de faller innenfor de generelle retningslinjene)."

Stortinget sluttet seg til regjeringen Jaglands vurderinger. Regjeringen Bondevik drøftet så etiske retningslinjer i Revidert nasjonalbudsjett 1999 og foreslo på denne bakgrunn:

- å skille ut en mindre del av fondet som forvaltes etter særskilte miljøkriterier
- å benytte stemmerettighetene knyttet til fondets aksjer, for å fremme hensynet til menneskerettigheter og miljø
- å forby fondet å investere i selskaper som har produksjon av tobakksprodukter som sin hovedaktivitet

Bare etablering av Miljøfondet fikk tilslutning i Stortinget. I Budsjett-innst. S. II (1998-1999) står det blant annet:

"Flertallet mener det er betenkelig at det foreslås innført egne retningslinjer for forvaltningen av statens formue gjennom Petroleumsfondet i utlandet, mens det gjelder andre retningslinjer for forvaltningen av statens formue i form av for eksempel direkte eierskap og Folketrygdfondet innenlands. Gjennom statens direkte eierskap innenlands vil en fra tid til annen stå overfor avveininger mellom etiske og miljømessige hensyn på den ene siden og hensynet til avkastning og risiko på den annen. Ettersom dette også kan gjelde norske (statseide) selskapers engasjement i utlandet, er det ikke opplagt at det kan trekkes presise skillelinjer mellom direkte eierskap innenlands, og eierskap gjennom Petroleumsfondet. En vesentlig forskjell mellom Petroleumsfondets eierskap og statens direkte eierskap, er at Petroleumsfondet skal være rendyrket finansiell sparing og maksimalt kan eie 1 % av et selskap. Dette innebærer samtidig tilsvarende mindre innflytelse for eieren og dermed mindre effekt på de mål man ønsker å oppnå gjennom slike etiske retningslinjer."

3.2

Etiske spørsmål er ofte reist i tilknytning til Statens petroleumsfond, men problemstillingen er like relevant for annen statlig virksomhet. Begrensninger av Petroleumsfondets investeringsmuligheter ut fra etiske hensyn vil kunne være inkonsistent i forhold til for eksempel statlig forretningsdrift eller statlige innkjøp. Staten har betydelige eierinteresser i selskaper som driver mange typer virksomhet, også virksomhet som vil kunne være i strid med denne type etiske retningslinjer. Det er nærliggende å tro at selskaper med statlig eierandel leverer til eller kjøper varer fra selskaper som vil bli utelukket. Det er også mulig at staten gjennom selskaper med statlig eierandel likevel vil ha eierandeler i selskaper som eventuelt utelukkes fra Petroleumsfondet. En kan også anta at staten vil stå i et direkte forretningsforhold til selskaper som vil være utelukket, f. eks. gjennom leveranser til forsvaret. Videre kan en tenke seg at et selskap kan være utelukket fra Petroleumsfondet samtidig som det samme selskapet har oljevirksomhet på norsk sokkel.

Det vil være vanskelig å finne en egnet avgrensning for hvilke aktiviteter som eventuelt skulle omfattes av slike etiske retningslinjer. I den offentlige debatten har det ofte vært trukket fram produksjon av våpen, tobakk og alkohol, brudd på menneskerettigheter, arbeidstakerrettigheter eller utnyttelse av barnearbeid, samt virksomhet som kan være miljøskadelig, f. eks. genmodifisering. Selv om en velger ett eller flere kriterier, vil det likevel kunne trekkes fram kritikkverdige forhold om enkeltbedrifter. Videre vil det være vanskelig å komme fram til kriterier som er objektive og behandler alle selskaper likt. Virksomheter i ulike deler av næringslivet er sterkt innvevd i hverandre. Det vil være en utfordring å avgrense seg i forhold til leverandører, kunder, deleide selskaper etc.

Statens petroleumsfond er et finanspolitisk styringsredskap for bl.a. å synliggjøre bruken av petroleumsinntektene og sette til side de store budsjettoverskuddene for å dekke framtidige utgifter. Fondet skal forvaltes på en forsvarlig måte, hvor siktemålet er høy avkastning med moderat risiko, for på den måten å bidra til å sikre grunnlaget for framtidig velferd, herunder pensjoner. Eventuelle begrensninger på Petroleumsfondets investeringsmuligheter ut fra etiske hensyn vil trolig i liten grad påvirke aktiviteten en ønsker å ramme, selv om slike begrensninger kan ha en viss holdningsskapende effekt. Konsekvensene for forvaltningen av fondet kan imidlertid vise seg å bli store.

Det følger av dette at vi bør være varsomme med å anvende Statens petroleumsfond til å fremme andre politiske målsettinger. Dette er sammenfallende med hvordan vi har innrettet salget av våre petroleumsressurser, hvor det har vært lagt til grunn at beslutninger knyttet til hvem som skal kjøpe norsk olje og gass, ikke skal inngå som en del av vår utenrikspolitikk, så lenge det ikke er snakk om boikottiltak vedtatt gjennom FN e.l.. Som nevnt i innledningen, plasseres Petroleumsfondet for en stor del i land og selskaper Norge har omfattende samhandel med, og er underlagt de generelle retningslinjene utenrikspolitikken legger for økonomisk samkvem med omverdenen.

Det er vanskelig å finne empirisk belegg for å fastslå at avkastningen av investeringer etter særskilte etiske retningslinjer gir høyere eller lavere avkastning enn andre investeringer. Derimot er det grunn til å anta at fondets risiko øker dersom en begrenser investeringsmulighetene vesentlig. I sitt brev av 16. mars 1999 til Finansdepartementet, som følger som vedlegg til Revidert Nasjonalbudsjett 1999, skriver Norges Bank:

Den siste årsaken til at forvaltere tar miljøhensyn ved sine investeringer er at enkelte mener at dette vil bidra til å sikre en høy avkastning på aksjeinvesteringene. Tankegangen er at bedrifter som tar miljøspørsmål på alvor driver en fremtidsrettet virksomhet som over tid vil resultere i god avkastning for investorene. Det er imidlertid vanskelig å finne empirisk belegg for dette synet. De arbeidene vi kjenner til konkluderer med at det å velge ut et begrenset antall bedrifter etter spesielle miljøkriterier ikke har noen systematisk innvirkning på avkastningen til en aksjeportefølje. Hvis en velger å ekskludere et stort antall bedrifter eller samtlige bedrifter i noen næringer, er det vanskelig å vurdere konsekvensene for avkastningen. Det har sammenheng med at porteføljen da vil få egenskaper som avviker betydelig fra egenskapene til en portefølje som ikke er underlagt miljøkriterier. Dermed vil avkastningen til porteføljen variere mye i forhold til avkastningen til referanseindeksen. Dette gjør det vanskelig å vurdere om det er noe systematikk i avkastningsforskjellene. I en slik situasjon vil en trenge avkastningsdata for mange år før det er mulig å trekke en konklusjon, men slike data er foreløpig ikke tilgjengelig. Begrensninger på fondets investeringsmuligheter vil imidlertid gi et dårligere bytteforhold mellom avkastning og risiko. Med dårligere bytteforhold menes at for en gitt avkastning vil risikoen øke. Hvor mye dårligere bytteforholdet blir avhenger naturlig nok av hvor store

begrensninger en innfører på investeringsmulighetene."

Som nevnt behandlet Stortinget forslag til etiske retningslinjer for Statens petroleumsfond så sent som i 1999. En vedtok da å opprette Miljøfondet, som ble gjort 31. januar 2001, og det ble forutsatt at retningslinjene for dette fondet skal ligge fast i tre år. Deretter skal Miljøfondets økonomiske og miljømessige resultater evalueres, og det er naturlig at også utvalgskriteriene for selskapene i fondet da vurderes på nytt. Erfaringene i forbindelse med evalueringen av Miljøfondet vil også gi et bedre grunnlag for å vurdere forvaltningen av det samlede Petroleumsfondet. Jeg mener at man bør holde fast på denne strategien.

3.3

En bør altså som utgangspunkt holde fast ved den etablerte linjen om ikke å etablere generelle etiske retningslinjer som på forhånd utelukker enkeltelskaper fra Petroleumsfondet. Enkelte av eksemplene som har vært trukket fram den siste tiden, blant annet en mulig produsent av antipersonell landminer i Singapore, viser imidlertid at investeringer i enkelte selskaper stiller oss overfor både etiske og politiske dilemmaer. Jeg ser derfor at det er behov for å vurdere saksområdet nærmere. Regjeringen vurderer derfor å etablere en uttrekksmekanisme, slik at en i helt spesielle situasjoner kan sørge for at Petroleumsfondet selger seg ut av et selskap. Regjeringen vil komme tilbake til forslaget om en uttrekksmekanisme i Revidert nasjonalbudsjett 2001.

4

I det aktuelle Dokument nr 8:79 (2000-2001) pekes det på "investeringer i bedrifter som bryter med norsk politikk og etiske standarder, og som fremstår som særdeles graverende" (side 2). Det er vanskelig å se at alle forslagene i dokument 8-forslaget virkelig reflekterer nasjonal politikk det er bred enighet om. Jeg vil minne om at f.eks. våpenproduksjon generelt ikke bryter med norsk politikk, jf. også at vi er medlem av en forsvarsallianse som er basert på våpenbruk.

Retningslinjene for forvaltningen av Petroleumsfondet må bygge på en solid og forsvarlig saksbehandling, som sikrer prinsippet om likebehandling og at selskaper ikke blir navngitt offentlig på feilaktig grunnlag. Halvorsen og Djupedal navngir f.eks. fire selskaper i forbindelse med mulig produksjon av antipersonell landminer, og hvor det skaper inntrykk av at Petroleumsfondet ikke burde vært investert i disse selskapene.

Mens Singapore Technologies Kinetics, som er et datterselskap av Singapore Technologies Engineering hvor Petroleumsfondet er investert, oppgis å produsere antipersonellminer, synes grunnlaget for å omtale de tre amerikanske selskapene Lockheed Martin, General Electric og Raytheon Corp. å være at de ikke har forpliktet seg til å avstå fra slik produksjon en gang i framtiden. Singapore Technologies Engineering (mar-

kedsverdi på om lag 40 mrd. kroner) er klassifisert som generell industri/luftfart og forsvar i FTSE-indeksen, og har ifølge selskapet både Nato-land og den svenske stat blant forsvarskundene. General Electric er blant verdens største selskaper (verdi på om lag 4 500 mrd. kroner) og er klassifisert som generell industri. Lockheed Martin Corp. (verdi på 140 mrd. kroner) og Raytheon Corp. (verdi på 90 mrd. kroner) er klassifisert som generell industri/luftfart og forsvar.

Finansdepartementet har bedt Norges Bank innhente opplysninger fra disse selskapene om deres befatning med produksjon av antipersonell landminer. I brev av 27. april skriver Norges Bank:

"Norges Bank har tilskrevet disse selskapene med spørsmål om deres befatning med produksjon av landminer. Vi har mottatt opplysninger fra tre av de fire selskapene. Det fjerde selskapet, Raytheon Corp. har ennå ikke besvart spørsmålene. Norges Bank vil informere Finansdepartementet når svaret foreligger.

Selskapet *Singapore Technology Engineering* svarer at de ikke produserer landminer for eksport og ikke har hatt slik eksport over de siste 15 årene. På spørsmål om hvilken policy selskapet har vedrørende produksjon av landminer, svares at selskapet ikke produserer landminer for eksport og at man for øvrig ikke vil kommentere forhold som vedrører det nasjonale forsvaret i Singapore.

General Electric svarer at selskapet aldri har produsert landminer, og at de heller ikke leverer deler til andres produksjon av landminer. Selskapet sier at det ikke har intensjoner om å være involvert i produksjon av landminer i fremtiden.

Lockheed Martin svarer at selskapet ikke produserer landminer av noe slag. Det ble produsert antipersonellminer fram til opphøret av Vietnam-krigen og komponenter til antitridsvognminer fram til 1982. Selskapet svarer at det ikke har planer om eller til hensikt å produsere antipersonellminer eller komponenter til slike i fremtiden.

De nevnte selskapene inngår i den internasjonale aksjeindeksen FTSE, som er referanseindeksen for Norges Banks forvaltning av Petroleumsfondet. Ved det siste årsskiftet var Petroleumsfondets eierandel i disse selskapene mellom 0,04 og 0,05 prosent, svarende omtrent til den gjennomsnittlige eierandelen i de i alt 1791 selskapene i porteføljen av internasjonale aksjer."

I brev av 3. mai 2001 skriver Norges Bank videre:

"Også Raytheon Corp. har nå besvart spørsmålene fra Norges Bank. Selskapet sier at det ikke er involvert i produksjonen av antipersonell miner, og at det ikke har noen intensjon om slik produksjon i fremtiden. Raytheon fremhever at selskapet er engasjert i produksjon av nye typer sonarsystemer for å lokalisere landminer. I 1990 produserte Raytheon generiske transistorer for blant annet et selskap som produserte landminer. Raytheon solgte denne virksomheten tidlig på 1990-tallet."

Dette illustrerer at det ligger en utstrakt grad av skjønn bak hvilke selskaper Djupedal og Halvorsen definerer som å bryte med norsk politikk og etiske standarder. Et slikt skjønn kan det være meget krevende å praktisere.

Halvorsen og Djupedals forslag er at selskaper som er aktuelle investeringsobjekter for Petroleumsfondet, skal avkreves en egenerklæring om at bedriften følger etiske krav og miljøkrav etter anerkjente internasjonale standarder (SA 8000 og ISO 14001) på vegne av seg selv og sine underleverandører. Det er uklart om forslaget innebærer at det faktisk skal kreves at selskapene er sertifisert etter disse standardene, at de oppfyller kravene disse standardene setter, eller at de bare skal være villig til å besvare spørsmålet.

Hovedproblemet med en slik strategi, uansett hvilken tolkning en legger til grunn, er at en svært liten andel av de om lag 20 000 selskapene Petroleumsfondet i dag kan investere i ville være kvalifisert. Da en besluttet at Petroleumsfondet skulle investere i aksjer, var det imidlertid en forutsetning at fondets aksjeplaseringer skulle spres over et stort antall selskaper, slik at en ville få en avkastning på linje med bredt sammensatte aksjeindekser og at eierandelen i enkeltelskaper skulle være liten.

Tall innhentet fra konsulentselskapet EIRIS, som bistår departementet i forbindelse med Miljøfondet, underbygger dette. Det skal bare være et titalls selska-

per som har SA 8000-sertifisert sin globale virksomhet. Det er derimot ikke like uvanlig å sertifisere deler av virksomheten som er lokalisert i land der arbeidsforholdene antas å være spesielt dårlige. Av 1600 selskaper i EIRIS' database har bare 1 pst. av selskapene ISO 14001-miljøsertifisering for hele sin virksomhet. Om lag 3 pst. har sertifisert to tredjedeler av virksomheten og 6 pst. har sertifisert en tredjedel.

Det er heller ikke grunn til å anta at svarprosenten på en slik henvendelse vil være stor uten et betydelig oppfølgingsarbeid fra departementets side. Hvis en skulle velge å legge sertifisering til grunn, vil dette lettere kunne gjøres ved å benytte konsulenter som tilbyr tjenester innen etiske investeringer, enn å avkreve selskapene en egenerklæring.

5

På bakgrunn av det jeg har anført over, tilrår jeg at komiteen fremmer innstilling om at forslagene fra representantene Halvorsen og Djupedal ikke bifalles. Regjeringen vil komme tilbake med en nærmere omtale i Revidert nasjonalbudsjett 2001.